

ЗАКОННОСТТА И ОБОСНОВАНОСТТА НА ОБВИНИТЕЛНИЯ АКТ КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА ПРАВОТО НА ЗАЩИТА

Ивайло Борисов Ангелов
Национална следствена служба

LEGALITY AND JUSTIFICATION OF INDICTMENT AS A GUARANTEE FOR THE RIGHT OF DEFENSE

Ivaylo Borisov Angelov
National Investigation Service

Анотация: Темата разглежда изискванията за законност и обоснованост при изготвянето на обвинителния акт от прокурора като гаранция за ефективно осъществяване на защитната функция от страна на подсъдимия и защитникът му.

Abstract: The theme regards the requirements for legality and justification in the elaboration process of the indictment by the prosecutor as a guarantee for effective implementation of the protective function on the part of the defendant and his legal counsellor.

Обвинителният акт е най-важният процесуален документ, посредством който прокурорът осъществява правомощието си по чл. 127, т. 3 от Конституцията на РБ, а именно – да привлече към наказателна отговорност лица, извършили престъпление от общ характер^[1]. С него се повдига окончателното обвинение^[2].

Именно затова Законът и съдебната практика са поставили редица изисквания за изготвянето му, тъй като от една страна, обвиняемият и неговият защитник нито присъстват, нито участват при действията на прокурора след приключване на разследването, а от друга страна – внасянето на обвинителен акт в съда съществено влияе на техните процесуални права. От трета страна, от изготвения обвинителен акт те научават в пълнота по какво обвинение ще организират защитата в последствие.

Обвинителният акт, както всички актове на органите на НПво, следва да отговаря на изискванията за законност, обоснованост и мотивираност.

Той ще бъде законен, когато са спазени изискванията на материалния и процесуалния закон при изготвянето му, както и когато доказателствата, въз основа на които е изградено обвинението, са събрани, проверени и оценени при спазването на процедурите, регламентирани в НПК.

Разглеждайки обвинителния акт от гледна точка на правото на защита на обвиняемия, следва да се подчертае, че той може да бъде внесен в съда само при наличието на законовите предпоставки за това, предвидени в чл. 246, ал.1 НПК. Правната доктрина^[3] разглежда предпоставките като отрицателни и положителни. Две са отрицателните предпоставки – да няма основание за прекратяване или спиране на наказателното производство и да не е допуснато отстранимо съществено процесуално нарушение. Положителната предпоставка касае вътрешното убеждение на прокурора, че

доказателствата са достатъчни за разкриване на обективната истина и следва да се повдигне обвинение пред съда.

От гледна точка на изискванията за законност, прокурорът на първо място следи дали е повдигнато т. нар. „предварително обвинение“ по реда и при условията на чл. 212, ал.1 или 2 от НПК. За разлика от някои други наказателна правни системи^[4], в РБ е задължително повдигане на предварително обвинение в хода на разследването (било със съставяне на постановление за привличане на едно лице като обвиняем, било със съставяне на протокола за първото действие по разследване срещу лицето). То е предпоставка за изготвяне и внасяне на обвинителен акт в съда. Формулираното обвинение в обвинителния акт не може да се отличава съществено от обвинението, формулирано с постановлението за привличане, респ. – с протокола за първото действие по разследването срещу лицето. Разбира се, в случаите когато положението на обвиняемия се облекчава, това не е в пълна степен необходимо. Тоест – с обвинителния акт може да се повдигне окончателното обвинение за по-леко или същото наказуемо престъпление, без да се изменят съществено фактическите обстоятелства^[2]. Всяко друго изменение на обвинението нарушава правото на защита, тъй като нито обвиняемият, нито защитникът му ще са наясно по кое обвинение трябва да осъществяват функцията по защита – дали по това, формулирано в постановлението за привличане (респ. формулирано в протокола за първото действие по разследването) или по това, формулирано в обвинителния акт. Посочването на неспредявени факти, обстоятелства или квалификации за първи път в обвинителния акт е недопустимо, тъй като в такъв случай се оказва, че в течение на цялата досъдебна фаза всичките усилия по осъществяване на защитната функция са били насочени към предварителното обвинение, а не по окончателното такова.

На второ място, обвинителният акт следва да бъде изготвен от компетентния орган. Това е прокурорът, определен да осъществява ръководство и надзор върху конкретното разследване.

На трето място, прокурорът трябва да проверил дали доказателствения материал е събран и проверен съобразно всички процесуални изисквания. След анализът му, той трябва да бъде убеден, че обективната истина е установена и следва да се повдигне обвинение пред съд. Това негово вътрешно убеждение следва да личи от мотивировката на акта. В обстоятелствената част следва да опише установената фактическа обстановка и на основата на кои доказателствени материали тя е установена. Убедеността на прокурора, че обвинението е доказано по несъмнен начин, трябва да е подобно на убеждението на съда при постановяване на осъдителна присъда, съгласно 303, ал.2 НПК, т.е. прокурорът не трябва да има и най-малкото съмнение в решението си да привдигне съответното обвинение. Тези изисквания не са случайни, тъй като в обвинителния акт се развива в цялост обвинителната теза, което от своя страна дава яснота на обвиняемия и защитника какво е вътрешното убеждение на прокурора и на базата на какви доказателства е изградено. Разбира се, на пръв поглед изглежда, че това изискване поставя обвинението в неизгодна позиция, защото от своя страна прокурорът не знае по какъв начин и с какви процесуални средства ще се защитава подсъдимият в съдебното заседание, докато защитникът е наясно и с обвинителната теза, и с доказателствата, които я подкрепят. Това е така, тъй като прокурорът следва да установи каква е обективната истина и затова е длъжен да събира и оправдателни доказателства. Обратно – защитникът не само, че не е длъжен да съдейства за разкриване на обективната истина, но и да действа само и единствено в интерес на обвиняемия, съобразно чл. 98, ал.1 НПК.

На следващо място, обвинителният акт следва да отговаря на изискванията за форма и съдържание, предвидени в чл. 246, ал. 2 и 3 НПК.

Реквизитите на обстоятелствената част на обвинителния акт са изчерпателно посочени в разпоредбата на чл. 246, ал. 2 НПК.

На първо място, следва да се посочи престъплението със всички негови признаци от обективна и субективна страна.

От обективна страна следва да се посочи времето, мястото, начинът на извършване на изпълнителното деяние. Ако престъплението е резултатно, следва да се посочат обществено опасните последици (в частност пострадалото лице и размерът на вредите), както и причинната връзка между деянието и последиците.

По отношение на субекта, следва да се посочат пълните данни за личността на обвиняемия.

Непосочването на тези реквизити е съществено процесуално нарушение, тъй като ограничава правото на обвиняемия да разбере обвинението в неговата цялост и от тук да организира адекватна защита^[5].

По отношение на субективната страна следва да се посочи формата на вината. Ако не бъде посочена, това е от нарушенията, които не са от категорията на съществените. Не е такова нарушение и непосочването на останалите реквизити по ал. 2 на чл. 246, включително и непосочването на доказателствените материали. Тези нарушения не възпрепятстват правото на защита^[6].

От заключителната част на обвинителния акт нарушения, които водят до ограничаване правото на защита са единствено непосочването на данни за самоличността и правната квалификация, защото са задължителни елементи на обвинението.

Непосочването на името и длъжността на съставителя не накърнява правото на защита, но нарушението е съществено, тъй като касае компетентността на органа, изготвил акта.

Нарушения, допуснати в приложенията към обвинителния акт също не са от категорията на съществените, тъй като са от техническо естество.

Освен изискванията за законност на обвинителния акт, той следва да бъде и обоснован.

Обосноваността на обвинителния акт ще е налице когато изложената в него фактическа обстановка и изводи за престъпното събитие и виновността на обвиняемия съответстват на събраните и проверени доказателства. От една страна – доказателствения материал трябва да е достатъчен, т.е. да е достигнат предела на доказване, а от друга страна - той да е анализиран по такъв начин, че да не остава съмнение в изводите на прокурора. Липсата на анализ поставя под съмнение обосноваността на този процесуален документ. При противоречие в доказателствените материали, в акта следва да е изяснено защо едни от тях са кредитирани, а други не са.

В заключение, може да се подчертае, че и законността, и обосноваността на обвинителния акт са една от гаранциите за осъществяване на защитната функция, тъй като в пълнота разкриват какъв ще бъде предметът на доказване в съдебното производство и кои са доказателствата, въз основа на които прокурорът е приел, че има престъпление, в което обвиняемият има участие.

Бележки

1. Чинова, М. „Досъдебното производство по НПК”, изд. „Сиела” 2013 г., стр. 404 и сл.
2. Пак там – стр. 405
3. Пак там – стр. 408
4. напр. във ФРГ не съществува предварително обвинение, освен в някои редки изключения. Съгласно § 151 и 170 от НПК на ФРГ, прокурорът, когато реши, че има доказателства за виновността на определено лице, той повдига обвинение пред съда, без обвиняемият да е привлечан в това му качество на един по-ранен етап. Съгласно § 136 в началото на съдебното производство обвиняемият се уведомява за какво деяние се обвинява по смисъла на немския материален закон. Разясняват му се правата, както и възможността да дава показания (обяснения по българския НПК), както и да иска събирането на оправдателни доказателства.
5. в т. см. са и ТР № 2/ 2002 г., както и редица решения на ВКС (напр. Р-352-2012 г. на Ш н. о., Р 565-2010 г. на Ш н.о., Р-316-2012 г. на П н. о., Р 187-2012 г. на П н. о. и др.)
6. Чинова, М. „Досъдебното производство по НПК”, изд. „Сиела” 2013 г., стр. 411 и сл.